

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך כא, תש"ל

להבנה, ולכן יצא השורש מן השימוש. ואמנם אם תשמע משפט כגון "עתה הספלת עשו" (בר' לא, כח), לא תדע, אם כוונת המדבר לומר לך, שנהגת כחכם או כטיפש. אשר לשורש שכל, צורותי המצויות במקרא נכתבות באות ש, כגון שכל, משפיל, השפיל, ואילו הצורה הסתכל, שנתחדשה בלשון חכמים, נכתבת באות ס. והנה המלים סכל והסתכל, שהוראת היסוד שלהם הפוכה, נראות, כאילו הן גזרות משורש אחד.

(המשך יבוא)

יהודה לוי טוקטלי

מונחים ומושגים בתחזית*

כולנו מאזינים יום יום לתחזית המטאורולוגית, הנמסרת בשידורים לתועלתו של הפרט ושל החברה למטרות כלכליות, ארגוניות ואחרות.

כדי שאמנם נדע ונשכיל למצות את מלוא התועלת מן התחזית, חשוב לנו, שנדע ונכיר את המושגים והמונחים, השגורים בפיו של חזאי והמהווים את מילון התחזית. חשוב הוא, שגשר המלים שבין אומר לשומע, בין גותן למקבל, בין

* המחבר הוא מנהל מחלקת החיזוי בשירות המטאורולוגי. דבריו אלו נתפרסמו לראשונה בקובץ "הדרכה בכתב לעובדי השירות המטאורולוגי — על פעולות החיזוי".

החזאי לציבורו, יהיה משותף לשני הצדדים, מובן וידוע. אם לא כן, יהיה החזאי אומר את דברו, וציבור המאזינים שומע ואיננו מביין, מאזין ואיננו למד.

חשוב, לדוגמה, שאם החזאי אומר „תנשב רוח מזרחית“, נדע, שכוונתו לומר, כי הרוח תנשב מן המזרח, ולא אל המזרח. רוח צפונית — באה מצפון, ולא הולכת אל הצפון. רק אם תהיה בין החזאי לשומעו שפה משותפת, רק אז מובטח לו לחזאי, שתחזיתו שימשה את מטרתה, ומובטח לו לשומע, שהפיק מן התחזית אותה מידה של תועלת, שאכן ניתן להפיקה.

תחילה יש להבחין בין התצפית לתחזית ולתשקיף. התצפית היא תיאור התנאים הווים, אלה שראינו, אלה שאמדנו ואלה שמדדנו. התחזית והתשקיף — הם ניסוח המצב והתופעות העתידים לבוא, אשר אנו סבורים, שיתהוו בעתיד. התחזית היא הגדרתו של העתיד, המחזור לנו ביותר בשיקולינו ובחישובינו, והיא מפורטת יותר, בעוד שהתשקיף הוא הגדרה כללית יותר של הסיכויים, ופירוטו פחות בהשוואה לתחזית.

בתחזית אנו נותנים בראש וראשונה תיאור עיקרי של מזג האוויר לצורותיו על פי תופעותיו השונות. הגדרותינו למזג האוויר מפרטות תופעות אלה מן הקל אל הכבד; מתיאור חזות השמים, כסות העננים המכסים אותם — כאשר זהו הדבר המרשים ביותר, ובשעה שחסרות תופעות אחרות מרשימות יותר, כמו סערה וגשם וערפל — ועד הדרגות השונות של סופות ומשקעים, כאשר אלה מצויים.

השמים יכולים להיות בהירים, מעוננים במקצת, מעוננים חלקית, מעוננים או מועבים — הכול בסדר עולה של מידת העננות המכסה את פניהם. בהיר פירושו, כי השמים חסרי עננים; מעונן במקצת פירושו, כי עננים פזורים פה ושם; מעונן חלקית ומעונן פירושה כמשמעם; ומועב — כאשר השמים קודרים ומכוסים עננים מאופק אל אופק.

כאמור, נתאר את מזג האוויר עפ"י חזות השמים, אם אין תופעה מרשימה יותר. אך אם יש תופעה אחרת, שרישומה עלינו גדול יותר, נוותר על תיאור פני השמים, ונתאר את מזג האוויר עפ"י אותה תופעה אחרת. למשל — היות השמים מעוננים חלקית בשעת סופת חול אינה תופעה בעלת חשיבות, ולכן נוותר על תיאור השמים, ונזכיר רק את סופת החול. אולם אם אנו סבורים, שהשמים יהיו מכוסים חסרת-ענן קודרת, בעת שתתחולל סופת החול — כלומר אנו מחכים לשתי תופעות בעלות ענין למאזין — אמנם נאמר: "השמים יהיו מועבים, ותתחולל סופת חול". בהגדרותינו בתחזית ננסה להביא את הידיעה, שכנראה תהיה החשובה והעיקרית בשביל מקבליה.

מן העננות וחזות השמים אנו פונים אל המשקעים; ואם צפויים משקעים בתחזיתנו — קרוב לוודאי, שלא נזכיר את העננות, כי ברור הוא, שאין הגשם יורד משמים בהירים. רק בתחזיות מיוחדות — כמו אלה הניתנות לטייסים — יש בכל זאת חשיבות לתיאורם של העננים, ומובן, שבאלה תיאור זה בא. האומר "מעונן חלקית עד מעונן עם גשם" אינו אומר כך, מפני שמישהו עלול לחשוב, שהגשם ירד מן הרקיע

הבהיר והכחול, אלא משום שיש גם אנשים, המבקשים לדעת, אם ירד הגשם משמים, שיהיו מעוננים כל הזמן או רק במקצת הזמן.

המשקעים היורדים מן השמים הם בעלי צורות שונות, וניתן לסווגם. יש בהם שיורדים כרסס דקיק בטיפות זעירות, אשר כמעט שאין רואים אותן, ואשר נוכל לחוש בהן, כשאנו והעצמים שמסביבנו נרטבים והולכים, או כאשר הן נופלות על עורנו החשוף הרגיש. ויש שיורדים בטיפות של ממש בגדלים שונים. יש מהם שהם תוצאה מתהליכי ערבוב של זרמים עולים ויורדים בענן, ויש מהם שטיפותיהן נושרות מן הענן בשל גודלן וכובדן.

אנו מבחינים בין הרסס והגשם, היורדים על פני שטח נרחב מחדש-ענן אחידה פחות או יותר, ובין הממטרים, היורדים עלינו קילוחים קילוחים, באלומות, אשר אם נתבונן בשדה הפתוח — נראה אותן נעות ומתקדמות ושוטפות וחולפות ומסתלקות ומתרחקות.

לפעמים נלווה אל הממטרים גם ברד, המכה עלינו ברדתו בכוח. הברד מורכב מגרגרים גרגרים של קרח, שניטלטלו בענן העב מעלה ומטה מעלה ומטה, עד שהם ניתכים בחמת הסער ארצה. עצמת ירידת הברד עלולה להיות כבדה, ומכתו — קשה ומזיקה לצמח ולפריחתו. הברד איננו השלג. הברד יורד ומכה, גם כשאנו שרויים בטמפרטורות שלמעלה מן האפס, והתהוותו בתוך אותם עננים-עבים, ענני הקומולוס הגדולים. והשלג יורד אלינו מן הענן הרפיד, מחדש-ענן הסטראטוס, נושר כעלי השלכת, וללא טמפרטורת

קפיאה ממש יתמוסס ויימוג, אף בטרם ינוח על האדמה. הוא יורד לרוב כפתיתים, המתעופפים בנחת, כפיסות נייר או כנוצות שהתפזרו ברוח.

צורות מסוימות של עננים ומשקעים עלולות להיות מלוותות סופות רעמים; אותן התפרקויות החשמל שבין ענן לענן ובין ענן לאדמה; אותן סערות מלוות ברקים, המבזיקים על פני השמים, ושרעמיהן מתגלגלים בקול רם ואדיר. לפעמים, כשהסופה רחוקה, אין רואים את זיק הברק עצמו, אלא רק בריקתו נראית, אותו אור העולה לרגע ומאיר את השמים או את הענן.

הבה נשוב אל העננים. העננים יכולים להיות גבוהים, בינוניים או נמוכים, לפי מרחק בסיסם מעלינו. הנמוכים קרובים לנו, והגבוהים — רחוקים. הם מופיעים מעלינו כעבים, כערמות המגובבות וצומחות מעלה מעלה, וכרפידים השטוחים על פני הרקיע. הם מופיעים בפקעות ערוכות בטורים ובשדרות, כצריחים וכעדשות, כדדים, או כנויים סיביים וכנוצות.

המשקעים יורדים בדרך כלל מן העננים הנמוכים, אך לפעמים אף מעננים בינוניים מסוימים. בגבור הגשם מנמיך והולך — על פי רוב — בסיסו של הענן; ולפעמים, בעיקר בראשי ההרים הגבוהים, יכול הענן לעטוף את האדמה ולהידמות כערפל האוטם את הראות. ערפל הרים זה איננו הערפל המצוי בשפלה ובעמקים. אדרבא, אם ערפל ההרים נלווה לגשם — הרי הערפל שבשפלה ובעמקים מלווה לרוב את מצב מזג האוויר היציב, שהגשם אינו אפשרי בו. הוא

מתהווה על פי רוב בלילות בהירים, והוא שכבה דקה יחסית של ציבור טיפות מים המרחפות כמו הטיפות בענן. עוד ערפל ממין אחר הוא, למשל, הערפל המופר ליורדי הים, אוויר חם ולח חולף על פני שטחים קרים.

בדומה לערפל, המכהה את הראות ואוּטם אותה, מצויים גם האַבֵּק והאַבֵּק והחול המרחף, האַבֵּק הוא הריכוז הסמיך של חלקיקי אבק זעירים או גופיפי מים ואדים, המרחפים באוויר ומעכירים את שקיפותו. האַבֵּק והחול הם החלקיקים המוצקים הגדולים יותר, הנישאים ברוח ובסופה, וגם הם ממלאים את האוויר ומלקים את הראות.

אנו משתמשים בתחזיותינו גם במונחים מתארים, מונחים, שאמנם תפקידם הוא להגדיל את התועלת שבתחזית, אך עם זאת עליהם למנוע גיבוב מלים שלא לצורך. את ירידת הגשם, למשל, נוכל לתאר על ידי הגדרת הגשם כרציף, כאשר הוא יורד ללא הפוגה, או על ידי הגדרתו כיורד לסירוגין. נוכל לתארו גם לפי העצמות השונות הצפויות בו; הוא יכול להיות קל, הוא יכול להיות בינוני או כבד. גם מבחינת מקום ירידתו ופיזורו אנו מנסים להבחין: גשם היורד על פני אזור נרחב או גשם היורד פה ושם; היינו: גשם מקומי או גשם היורד לפרקים; כלומר: אמנם הוא יורד בכל מקום, אך לפרקים הוא יורד, ולפרקים — לא. הוא יורד, וירידתו אינה רצופה, הוא יורד וחדל, והוא שב לרדת. גשם כזה דומה לפעמים לממטרים; אך הוא איננו הממטר, משום שירידתו אינה בקילוחים הניתכים בחזקה. והרי תופעה אחרת במזג-האוויר, שאינה קשורה לא

במים שבאוויר, ולא באבק המרחף. היא קשורה בטמפרטורות של האוויר האופף אותנו, ולפעמים גם בלחותו. כוונתי לשרב מצד אחד ולמזג-האוויר ההביל מצד שני. השרב הוא מזג-אוויר, שבו החום והיובש כבדים; בעוד שבמזג-האוויר ההביל החום והלחות גבוהים.

לכאורה שני מצבים הסותרים זה את זה, אולם לאמתו של דבר — הם דווקא משלימים זה את זה: בתנאים מסוימים השרב מתקיים בהרים וברמות הנישאות, כאשר מתחת, באזורי המישור, החוף והשפלה, כאילו נלכדת הלחות, ומזג-האוויר נעשה הביל.

אנו מבדילים בין שרבים שיבואו אלינו, שחומם ויובשם יינשאו אלינו — למשל, עם רוח המדבר — ובין שרבים שיתפתחו אצלנו, כאשר האוויר שמעלינו ממש נדחס ומתחמם מחמת לחץ גבוה, למשל.

כמה מאופני השרב, המגיעים אלינו, מופרים בשמות „פרטיים“. זה המלווה את הרוח הדרומית ממצרים ומעליה מכונה חמסין; וזה היורד בצפון הארץ ממזרח, מעבר המדבר הסורי אל חוף הים, ידוע שם בכינויו שרקיה.

הרוח המדברית אינה תמיד חמה. אדרבא, בחורף יש שהאוויר המדברי קר הוא ואז בנושבת-רוח המדבר יהיה מזג-האוויר לא חם ויבש, אלא קר ויבש.

לפעמים יהיה מזג-האוויר החזי מורכב, ואנו מחכים למספר תופעות ביחד; למשל, גשם עם רוחות תזזיות וסופות רעמים, או שרבי ואביך עם עננים בינוניים מתרבים.

הכלל הוא, שתמיד נקוב ונפרט בתחזית אותם

היסודות, אשר — לדעתנו — יהיו הקובעים את תכונות
מזג-האויר ואשר ירשימו אותנו במועד השייך לתחזית.

(המשך יבוא)

ישראל הורביץ

מאדם ועד תולעת

לקט פתגמים על החי בספרותנו (המשך)

יונים

א. זוג

הזוג הצעיר הזה חי באהבה תמה כזוג יונים, בלי אשר ראו
זה את זו בכל ימי האירושים

(ר' בנימין, "מזבורוב ועד כנרת", עמ' 59)

עד שתים-עשרה-אירופאית בלילה לא היה זוג-היונים הזה
הולך לישון מפני מכה זו אשר לא כתובה בתורה (פשפשים.
— המלבה"ד) (י"ח ברנר, "שכול וכשלון" [שטיבל], עמ' 203)

והם חיו ביניהם חיים של זוג יונים

(ח' הוז, "היושבת בגנים", עמ' 291)

כמדומה לי, כבר הם כמו שתי יונים, כאילו לא נפל ביניהם
כלום מעולם (הוא, "אבנים רותחות", עמ' 123)

ושניהם ישבו בה (בדירה. — י"ה) כזוג-יונים בקנן

(שלמה הללס, "הר הכרמים", עמ' 129)